

Danska Västindien – solsken, socker och slaveri

av Christer Brunström

Danska Västindien. Smaka på orden! Nogger de en bild av soldränkta stränder, svalkande paraplydrinkar i skuggan av svajande palmer och en behaglig tillvaro långt från vardagens alla bekymmer.

Ingenting kunde vara mer felaktigt. Tillvaron för de svarta slavar som förts till öarna för att arbeta på sockerplantagerna kan mer liknas vid ett helvete på jorden. De militärer och administratörer som arbetade i den dansk-norska kolonin hade som främsta uppgift att se till att verksamheten fungerade och att eventuella protester från slavarnas sida slogs ned. Här gällde det att maximera profiten för både plantageägare och de företag i Danmark som tog hand om sockret från Västindien.

Många läsare kommer säkert ihåg alla de Danmarksalbum med förtryck som fanns på marknaden under 1900-talet. I slutet fanns ett blygsamt antal sidor för Färöarna, Grönland och Danska Västindien. Vi är säkert många som ställt samman en katalogsamling av den danska kolonin i Karibien. I de flesta

CHRISTER BRUNSTRÖM är född 1947 i Svarteborg i Bohuslän. Han är fil. mag. och har arbetat som lärare i moderna språk. Numera ägnar han sig åt publicistisk verksamhet med frimärken som huvudsakligt tema.

saknas valören 14 cents från 1873. Endast 9.842 exemplar såldes eftersom frimärket drogs in 1877 och ersattes med valören 12 cents.

År 2017 uppmärksammades det stort i Danmark att det då gått 100 år sedan Danska Västindien såldes till USA. Arbejdermuseet i Köpenhamn hade en specialutställning i vilken man försökte att ge bakgrunden till den dansk-norska kolonin i Karibien. Betoningen låg på slavhandel och importen av socker.

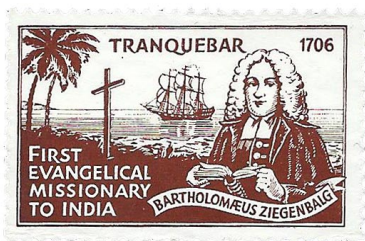
På M/S Museet for Søfart i Helsingör hade man en utställning som bland annat tog upp olika arkeologiska rester av den koloniala eran. Märkligt nog ägdes hamnen i Charlotte Amalie på St. Thomas av ett danskt företag ända fram till 1980-talet.

Det dansk-norska handelsimperiet

På 1600-talet fick merkantilismen stort inflytande på europeisk ekonomi. Den gick ut på att inkomsterna från export skulle vara

större än utgifterna för importen och på så sätt skulle man skapa rikedom inom det egna landet.

Det var också under detta sekel som den europeiska handeln med Kina och andra asiatiska länder utvecklades. Även i kungariket Danmark-Norge var intresset för handel med Asien mycket stort och det anlades handelsstationer i främst Indien. Dessa handelsstationer var snarare ett antal små kolonier längs Indiens östkust. Viktigast bland dessa områden var kanske Tranquebar som grundades 1620. Danska Indien såldes till Storbritannien 1845 för £20.000.

Danska Guldkusten och triangelhandeln

På kusten vid Guineabukten byggde ett dansk-norskt handelskompani med start runt 1660 ett antal stödjepunkter i form av fort. Ett liknande svenskt handelskompani hade redan 1650 uppfört ett fort i Cabo Corso (i nuvarande Ghana). Det fick namnet Fort Carolusborg. År 1658 togs det över av danskarna och sedan av holländare innan fortet åter blev svenskt 1660 för ytterligare några år. På senare tid har detta svenska koloniala territorium i Afrika fått beteckningen Svenska Guldkusten men då det begav sig användes hela tiden det portugisiska namnet Cabo Corso. Svenskarna tycks mest ha handlat med timmer och guld samt, naturligtvis, slavar.

Om den svenska närvaron på Guldkusten blev kortvarig var detta inte fallet för de danska områdena. De anlade handelsstationer där man byggde fästningsliknande anläggningar. Mest känt är fortet Christiansborg i närheten av Accra, huvudstad i dagens Ghana. Christiansborg heter idag Osu Castle och används som officiellt residens av

Ghanas president. Danskarna blev kvar på Guldkusten fram till 1850 då fortet såldes till Storbritannien. Guldkusten blev med tiden den brittiska kolonin Gold Coast.

Christiansborg.

Den danska verksamheten i Afrika drevs av handelsbolaget Guineisk Kompagni. År 1671 ombildades det till Vestindisk Guineisk Kompagni vilket blev den perfekta organisationen för triangelhandeln.

Karta över Guldkusten.

Grundandet av kolonier på Guldkusten och i Karibien var förutsättningen för ”triangelhandeln” som under främst 1600- och 1700-talen skapade enorma rikedomar i Europa för dem som ägnade sig åt denna lukrativa handelsverksamhet.

Ur danskt perspektiv startade handeln med att fartyg lastade med olika varor seglade till de danska fortet och handelsstationerna på Guldkusten. I lastrummen fanns bland annat gevär, tyger och många andra varor. Dessa varor byttes sedan mot slavar som transporterades över Atlanten till Danska Västindien för att arbeta på främst sockerrörspantagerna.

Det tredje och sista ledet i triangeln var naturligtvis transporten av socker och rom från öarna i Karibien till Köpenhamn där varorna togs om hand av ett antal företag. Det var periodvis en enormt lönsam handel. I Köpenhamn och på andra orter i Danmark finns det än idag mycket pampiga byggnader som dessa handelsmän lät uppföra för sig och sina familjer.

Att profiten kom från svarta människor som slitits från sina hem i Afrika för tvångsarbete på några små öar i Västindien kunde man nog lätt ursäkta med den då gängse uppfattningen om afrikaners människovärde.

Geografi

Danska Västindien omfattade tre öar strax öster om Puerto Rico i Karibien: St. Thomas, St. Jan och St. Croix. Den totala landytan för de tre öarna är 346 kvadratkilometer. Som jämförelse kan nämnas att ön Tjörn på den svenska västkusten har en yta på 167 kvadratkilometer. Det var följaktligen inte något större territorium.

När danskarna ockuperade de tre öarna tycks den inhemska etniska befolkningen ha varit obetydlig. Det rapporteras att St. Thomas var obebodd när danskarna anlände till ön på 1660-talet.

Arawakindianska på frimärke från Jamaica.

St. Thomas var till ytan näst störst och det var också den ö som danskarna först gjorde anspråk på. Orsaken var främst den utmärkta naturliga hamnen där man senare anlade huvudorten Charlotte Amalie. Ön har en kuperad terräng och var därför inte idealisk för odling av sockerrör.

Sockerrörsodlingen inleddes på St. Jan men efter köpet av St. Croix koncentrerades odlingen till denna tämligen platta ö som också var den till ytan största i Danska Västindien.

Man kan också konstatera att St. Thomas hade ett strategiskt mycket bra läge och ön blev tidigt en knutpunkt för kommunikationer till, från och inom Karibien.

Kolumbus upptäcker Jungfruöarna

På sin andra resa till den Nya världen kom Christofer Columbus till St. Croix den 14 november 1493. Där blev det stridigheter med en del av lokalbefolkningen. Columbus siktade många av öarna i gruppen som han döpte till Islas de Santa Úrsula y las Once Mil Vírgenes (Sankta Ursulas och de Elva Tusen Jungfrurnas öar). Lyckligtvis brukade man förkorta namnet till Islas Vírgenes eller Jungfruöarna på svenska.

Namnet anknyter till en katolsk legend om Ursula som led martyrdöden tillsammans med 11 andra kvinnor i Köln någon gång på 300-talet. Att det senare blev hela 11.000 jungfrur hänger samman med en monumental feltolkning av en inskription med lydelsen XIMV. Bokstaven M stod för martyrer men misstolkades som 1.000.

Idag är ögruppen uppdelad i US Virgin Islands och British Virgin Islands varför det aningen felaktiga namn som Columbus gav till öarna i högsta grad lever vidare.

Danskarna ockuperade St. Thomas redan år 1666 men planerna på en kolonisering gick inte att genomföra. År 1672 lyckades det bättre och man fick permanent fotfäste på ön. Danskarna gjorde sedan anspråk på den närliggande ön St. Jan år 1675 men den koloniserades först 1718. Här inleddes omgående odling av sockerrör med slavar från Afrika som arbetskraft.

Danskarna köpte den stora ön St. Croix av Frankrike år 1733. Efter ett slavuppror på St. Jan samma år flyttades huvuddelen av plantageverksamheten till St. Croix.

Öarna förblev därefter danska kolonier fram till försäljningen till USA år 1917. Man kanske också måste tillägga att britterna ockuperade öarna under två perioder i början av 1800-talet (1801-1802 och 1807-1815) vilket hängde samman med dåtidens krig i Europa.

Efter att Sverige i krig hade tagit Norge från Danmark år 1814 upphörde den norska inblandningen i Danska Västindien.

Charlotte Amalie utvecklades kraftigt och 1855 var staden Danmarks tredje största stad efter Köpenhamn och Odense.

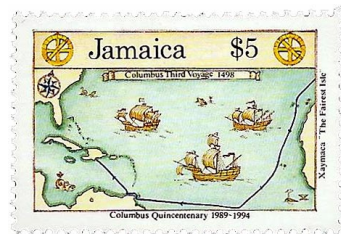

Slavhandel

Under den tid som slavhandeln pågick beräknas mer än 12 miljoner afrikaner mot sin vilja ha transporterats till tvångsarbete i Amerika. Det är svårt att idag ge exakta siffror över denna handel men nedanstående uppställning från Kåre Laurings bok "Slaverne dansede og holdt sig lystige" (Köpenhamn 2014) ger en bild över de viktigaste aktörerna.

Portugal	5.848.268
England	3.259.439
Frankrike	1.381.405
Spanien	1.061.527
Holland	554.336
USA	305.326
Danmark	85.650
Övriga	25.383

På den tidigare omnämnda utställningen i Arbejdermuseet i Köpenhamn angavs ett betydligt högre antal för Danmarks del. Man kan nog förmoda att det finns ett omfat-

Redan på sin tredje resa år 1498 hade Columbus stakat ut rutten för slavtransporterna från Afrika till Amerika.

tande mörkertal i ovanstående siffror.

Av de 12,5 miljoner afrikaner som transporterades över Atlanten dog så många som 1,8 miljoner under själva resan. Mot slutet av slavtransportperioden hade förhållandena på fartygen blivit lite bättre och under den runt tre månader långa resan avled endast 6-8 procent. Det är naturligtvis fruktansvärda siffror. Här kan man konstatera att förhållandena på de dansk-norska fartygen inte på något sätt var bättre än på övriga nationers.

Nu kan inte vi svenskar peka finger på våra danska och norska vänner. Även Sverige deltog i slavhandeln om än i betydligt mindre omfattning. Det beräknas att cirka 5.000 slavar transporterades på svenska fartyg till Amerika innan handeln upphörde.

Den då gängse uppfattningen om afrikaner hade delvis formats av Carl von Linné (1707-1778). Ungefär så här beskrev han svarta människor från Afrika: "Africanus: Flegmatisk. Svart hud, svart och krulligt hår, en apliknande näsa och uppsvällda läppar. Bra på att arbeta, obekymrad. Leds av auktoriteter". Européer däremot beskrevs som intelligenta människor som styrs av religionen.

Med en sådan inställning är det kanske inte förvånande att många européer inte fann slavhandel alltför onaturlig.

Här skall också påpekas att det vare sig var danskar eller normmän som gav sig ut på slavjakt. De satt i sina fort och väntade på att afrikanska slavjägare skulle komma till dem med sina byten.

Det vita guldet

Det var socker som var den viktigaste exportprodukten i den dansk-norska kolonin i Västindien. Redan flera hundra år före Kristus hade man i Indien odlat sockerrör för att utvinna socker. Till Medelhavsområdet nådde användandet av socker först runt år 600 i samband med islams expansion men inget tyder på att sockret fick någon större användning.

Först på 1100-talet spreds bruket av socker till olika delar av Europa mycket tack vare de korsriddare som kommit i kontakt med socker i det heliga landet. I samband med den portugisiska och spanska expansionen längs Afrikas västkust började man med att odla sockerrör på Madeira, Kanarieöarna och São Tomé. Socker förblev dock en mycket exklusiv produkt förbehållen den rikaste delen av befolkningen.

Odling av sockerrör på ön Guadeloupe.

Det var den europeiska koloniseringen av Amerika i början av 1500-talet som ledde till en mycket kraftig ökning av odlingen av sockerrör, som kom att koncentreras till Brasilien och öarna i Karibien. Helt avgörande för den kraftiga ökningen var importen av slavar från Afrika. Samtidigt förbättrades stadigt tekniken för att producera socker.

Sockerraffinaderi på Guadeloupe.

Priset på råsocker sjönk samtidigt som produktionen ökade kraftigt. I Europa hade nästan alla råd att använda socker till bland annat kaffe och te. Av melassen, en av biprodukterna vid sockertillverkning, kunde man tillverka rom.

Det var just denna mycket lönsamma industri som låg bakom det dansk-norska intresset för kolonier i både Afrika och Amerika.

Slavarnas liv

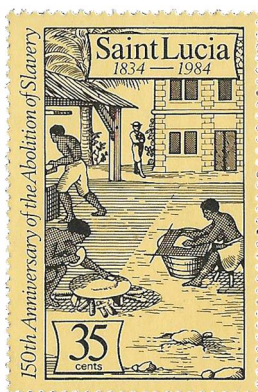
Att tvingas till ett liv som slav på andra sidan oceanen var naturligtvis inte något som man ville vara med om. Redan i slavforten försökte man fly och det var många som där tog sina liv. När transporten sedan väl kom-

mit fram till slavmarknaden i St. Thomas såldes de nyanlända till högstbjudande.

I västra Afrika fanns många befolkningsgrupper med olika språk och dialekter. Mycket tidigt i processen delade man upp nyanlända slavar på så sätt att de inte skulle kunna kommunicera med varandra. Detta var en metod som sedan praktiserades på plantagerna i Västindien.

Att vara slav innebar slitsamt arbete från morgon till kväll och utan några som helst rättigheter. Myndigheterna arbetade för att slavarbetarna skulle överge sina afrikanska trosuppfattningar och låta döpa sig till den kristna läran.

Under de mer än 250 år som Danska Västindien existerade förekom det flera omfattande slavuppror som alla slogs ned med yttersta grymhet. På de olika forten fanns det soldater som hade två viktiga uppgifter: försvaret av den dansk-norska kolonin och att med vapenmakt förhindra varje försök till opposition från slavarnas sida.

Slavarbete på St. Lucia.

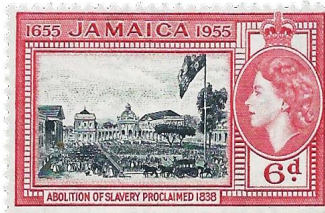
Slavhandelns avskaffande

Under upplysningstiden på 1700-talet utvecklades tankar om alla människors lika värde. Det var för många helt uppenbart att slavhandeln över Atlanten inte på något sätt kunde försvaras, och även i Danmark fick denna uppfattning allt större utbredning. Men samtidigt hade användandet av obetald slavarbetskraft mycket stor betydelse för öarnas ekonomi.

Den 16 mars 1792 kom en förordning som aviserade att slavhandeln skulle avskaffas. Slavhandlarna fick dock god tid på sig att avsluta verksamheten eftersom förordningen trädde i kraft först den 1 januari 1803. Därmed var Danmark det första land som avskaffade slavhandeln men systemet med slavarbetskraft fortsatte på plantagerna i Danska Västindien.

De koloniala myndigheterna vidtog åtgärder för att den befintliga slavpopulationen på öarna skulle öka genom bättre mödravård och vaccinationskampanjer. Den fick inte önskad effekt. År 1804 fanns det 17.076 slavar på St. Croix men antalet hade minskat till 15.310 år 1846.

År 1833 förbjöd Storbritannien systemet med slaveri och åtgärden genomfördes på Brittiska Jungfruöarna 1834. I Danmark gjordes redan i slutet av 1830-talet försök att propagera för slaveriets avskaffande men utan någon större framgång. Försöken fortsatte under 1840-talet med bland annat uppvaktnings av kung Christian VIII. Politikerna tycks ha varit helt okunniga om förhållandena för slavarerna. Danska Västindien låg ju långt borta från Köpenhamn.

Slaveriet avskaffas på Jamaica.

År 1827 blev Peter von Scholten (1784-1854) generalguvernör över Danska Västindien. Han inledde ett mycket försiktigt reformarbete med utökade rättigheter för den svarta slavbefolkningen. År 1847 hade man nått så långt att slavarnas barn skulle födas fria medan föräldrarna måste vänta ytterligare 12 år. Slavbefolkningen var synnerligen missnöjd med den långsamma förändringstakten.

År 1848 var ett omvälvande år i Europa. Det blev revolution i Frankrike som sedan spred sig till Guadeloupe och Martinique i Karibien. Även i Danska Västindien organiserade sig de ofria slavarna och den 3 juli 1848 inledde tusentals slavar marschen mot Fredriksted på St. Croix.

Antalet danska soldater på ön var obetydligt och när von Scholten anlände till Fredriksted insåg han att det var omöjligt att slå ned upproret. Han ställde sig då upp och riktade följande ord till slavarna: "Now you are free, you are emancipated".

De nu helt plötsligt fria slavarna riktade sin vrede mot plantageägarna och det förekom stor förödelse av deras egendom. Man undvek dock att skada själva plantagerna och produktionsapparaterna.

Peter von Scholten avsattes och skickades hem till Danmark där han först förlorade sin pension men sedan återfick den. Han tillbringade sina återstående år som en bruten man i staden Altona i Holstein.

Äntligen fria!

Hamnen på St. Thomas.

Kommunikationscentrum

St. Thomas har en mycket strategisk placering i den karibiska övärlden. Detta i kombination med den utmärkta hamnen ledde tidigt till att ön kom att bli ett viktigt centrum för skeppsruterna mellan Europa och

Amerika. Det var i första hand inte danska företag som insåg St. Thomas strategiska läge utan postförvaltningar och rederier i främst Storbritannien och Tyskland.

British Post Office

Under perioden 1807-1815 ockuperades Danska Västindien av brittiska styrkor och det var under denna tid som ett brittiskt postkontor inrättades på St. Thomas i januari 1809. Från 1825 fick detta postkontor större betydelse eftersom det blev centrum för flertalet brittiska poststrutter i Karibien.

Den 3 juli 1865 började man använda brittiska frimärken och de stämplades med nummerstämpeln C 51 i olika utföranden. Brittiska frimärken kan förekomma på brev tillsammans med frimärken från Danska Västindien.

I oktober 1867 drabbades St. Thomas av en mycket kraftig orkan och som en följd av detta flyttades mycket av verksamheten till Colón i Colombia (idag Panama).

Det brittiska postkontoret fortsatte dock sin verksamhet fram till den 1 september 1877 då det stängdes för allmänheten. Brittiska frimärken med valörer från en halv penny till fem shilling hade funnits till försäljning på postkontoret.

En omfattande uppställning över dessa frimärken med nummerstämpeln C 51 finner man i Stanley Gibbons Commonwealth & British Empire Stamps 1840-1970. Katalogvärdena varierar mellan £27 för de vanligaste valörerna till hela £450 för femshillingen. Även FACIT-katalogen har sedan 1981-82 haft mycket tydliga avbildningar av de olika stämplarna som använts vid det brittiska postkontoret på St. Thomas, och hänvisar till Stanley Gibbons. Så är det fortfarande i FACIT Special Classic.

Sjöpost och privata sjöpostmärken

Royal Steam Mail Packet Company (RSMPC) hade grundats år 1839 för att förbättra förbindelserna mellan Storbritannien och den karibiska övärlden där engelsmännen hade stora intressen. Med bas på Barbados hade RSMPC ett omfattande nätverk av förbindelser till olika öar. St. Thomas fanns med bland hamnarna som rederiet anlöpte.

År 1875 hade RSMPC förlorat sitt postkontrakt till ett annat företag men man bestämde att fortsätta med verksamheten till de hamnar som det nya rederiet inte betjänade. Man gav därför ut ett frimärke med valören 10 cents men det finns inget som tyder på att det någonsin användes på post från Danska Västindien. Frammärket kurserade fram till år 1880.

Det var inte bara den brittiska posten som hade kontor på St. Thomas. Ön var även bas för ett tyskt rederi med stor verksamhet i Karibien. Det hette Hamburg Amerikanische Packet-Fahrt Actien Gesellschaft (HAPAG) med säte i Hamburg. Rederiet hade grundats 1847 och seglade först mellan Europa och Nordamerika.

I januari 1871 introducerades en ny rutt till Karibien och Centralamerika. HAPAG fick tillstånd från de kejserliga tyska postmyndigheterna att transportera post. År 1875 gav HAPAG ut sitt första frimärke med valören 10 guldcent vilket motsvarade 40 tyska pfennig eller 5 brittiska pence. Frammärket gällde endast som porto på den post som HAPAG transporterade mellan ett antal hamnstäder i Västindien, Panama och Venezuela. När de

inblandade länderna blev medlemmar i UPU kunde HAPAGs frimärken inte längre användas. Danska Västindien blev medlem av UPU den 1 september 1877.

Frimärkena förvarades på HAPAG:s kontor i Charlotte Amalie på St. Thomas men de kunde också köpas av pursern på rederiets olika fartyg.

Under årens lopp är det många som specialsamlat på HAPAG och rederiets två frimärken. Verksamheten var mycket omfattande och en hel del spännande material finns bevarat. HAPAG tillägnas hela 25 sidor i Sigge Ringström och H. E. Testers bok ”The Private Ship Letter Stamps of the World”.

Men det fanns andra och tidigare privata postföretag med St. Thomas som bas. Med start år 1864 transporterade kapten Robert Todd post från La Guaira och Puerto Cabello i Venezuela till St. Thomas och vice versa. Detta var en postlinje som tidigare bedrivits av den brittiska posten. Todd gav ut egna frimärken för sin postverksamhet.

Kontraktet togs sedan över av J. A. Jeserun & Zoon år 1867. Detta rederi var baserat i Curaçao. Jeserun gav ut två frimärken år 1869. Dessförinnan tycks man fortsatt att använda de tidigare av Todd utgivna frimärkena. Verksamheten upphörde 1870.

Detta är en mycket spännande episod i Danska Västindiens postala historia. Tyvärr är det också en mycket komplicerad historia vad gäller själva frimärkena eftersom det förutom originalmärken även finns nytryck och ett antal förfalskningar. En utförlig beskrivning hittar man i Ringström och Testers ovan nämnda bokverk.

Fram till 1864 var förbindelserna mellan St. Thomas och St. Croix inte speciellt goda och därför kontrakterades George Nunes & Co i St. Thomas för att trafikera rutten med ångfartyg två gånger i veckan. Kontraktet skulle gälla i sju år och omfattade även ett monopol på transporten av post mellan de två öarna.

Ett ångfartyg beställdes från England. Det fick namnet Clara Rothe (döpt efter dottern till C. A. Rothe som varit guvernör i Danska Västindien 1820-1822). Fartyget gjorde sin första resa mellan St. Thomas och St. Croix den 1 april 1865.

År 1865 introducerade George Nunes en ny linje mellan St. Thomas och olika hamnar på Puerto Rico som då fortfarande var en spansk koloni. Det skulle dock visa sig att det var svårt för Nunes att driva de olika rutterna med vinst och efter diverse problem beslöt han att upphäva kontraktet år 1866.

År 1869 dök det upp en serie frimärken på den filatelistiska marknaden för rutten St. Thomas-Puerto Rico. Det är väl utförda och tryckta frimärken som man länge har placerat i kategorin bluff & båg men det är tveksamt om detta är fallet. Med stor sannolikhet beställde George Nunes frimärkena i samband med att den nya rutten mellan St. Thomas och Puerto Rico introducerades. När sedan frimärkena var färdigtryckta hade verksamheten upphört varför Clara Rothe-frimärkena bör klassificeras som tryckta men inte utgivna. Motivet på frimärkena är just fartyget som gett gåvan sitt namn.

Det bör observeras att originalfrimärkena är graverade medan de många förfälskningarna är betydligt simplare produkter.

Frimärken introduceras

År 1855 fick Danska Västindien sitt första egna frimärke med valören 3 cents. Motivmässigt var det mycket likt samtida danska frimärken. När det sedan kom en ny upplaga 1866 hade man ändrat bottenstrycket. Dessa första frimärken var otandade.

Först 1872 introducerades tandning samt den nya valören 4 cents.

De tandade frimärkena av den första typen fick en mycket kort livslängd eftersom de redan 1873 ersattes av nya frimärken med en siffra i mitten. De trycktes dessutom i två färger och hade landsnamnet DANSK-VESTINDISKE ØER. De tidigare frimärkena hade helt saknat landsnamn och det var i stort sett enbart valutan som skilde dem från samtida danska frimärken.

Utgåvan lockar till närmare studium då de existerar med både rättvänd och omvänd ram. Hur man skiljer de två åt illustreras tydligt i FACIT Special Classic katalogen.

Ett varmt och fuktigt klimat är inte direkt lämpligt för gummerade frimärken. Det har som konsekvens att gummeringen på de frimärken som faktiskt varit i Danska Västindien ofta har en tendens att krackelera vilket leder till att papperet spricker. Av denna orsak har man tvättat bort gummeringen på många frimärken. Tyvärr leder denna åtgärd till att frimärkena förlorar i värde i jämförelse med dem som har bra gummering.

Här kan man ju filosofera över finessen att lägga så stor betydelse vid intakt originalgummering med tanke på att den kan få som konsekvens att ett historiskt värdefullt frimärke kan förstöras. Med tiden kan åldrande gummering leda till att ett frimärke fullständigt krackeleras.

Valuta

Det förekom flera olika valutor i det karibiska området under den danska koloniala perioden. Det första frimärket år 1855 hade valören 3 cents och fram till den 31 mars 1903 användes USA-dollar som valuta. Växlingskursen för en dollar var fem danska kronor.

Den 1 april 1903 ändrades valutan till 1 franc = 100 bit vilket motsvarade en dansk krona. Denna valuta avskaffades slutgiltigt den 30 september 1917. Vad jag vet är Danska Västindien det enda område som gett ut frimärken med valutabeteckningen bit.

Bildmärken

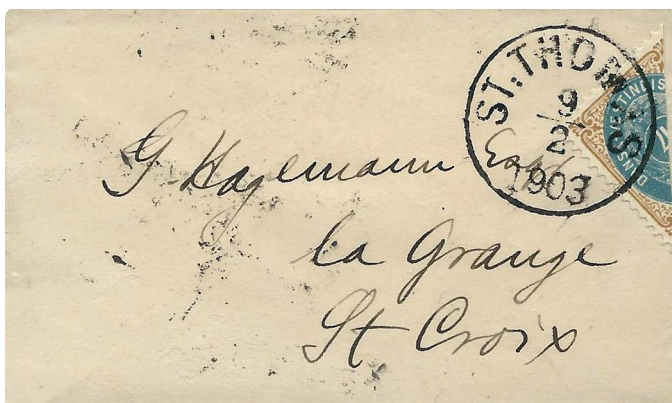
Danska Västindien har inte mycket att erbjuda en motivsamlare. Det enda undantaget var de tre högvalörer (1, 2 och 5 francs) som gavs ut i augusti 1905. Frimärkena visar kryssaren Valkyrian i S:t Thomas hamn. I övrigt visas de danska kungarna Christian IX, Fredrik VIII och Christian X.

De tre högvalörerna framställdes i en kombination av boktryck (ramen) och koppartryck (mittbilden) av Reichsdruckerei i Berlin. Av dessa frimärken finns ett antal varianter av vilka omvänt vattenmärke kanske är enklast att hitta.

Dessa tre märken är betydligt vanligare ostämplade än stämplade och på försändel-

ser är de direkt ovanliga. Det finns dock ett antal filatelistiskt gjorda brev vilka är prismässigt mera överkomliga. Endast 23.000 exemplar trycktes av valören 5 francs, men trots detta är serien än idag lätt att komma över i ostämplat skick.

Halveringar

År 1902 ändrades portosatserna och det uppstod ett behov av valören 2 cents, som då inte fanns bland de existerande frimärkena. Innan ett nytt 2-centsfrimärke kunde tryckas löste man det akuta problemet med att låta 2 cents övertrycka valören 3 cents med texten 2 / Cents / 1902.

Uppenbarligen räckte inte denna åtgärd varför postmyndigheterna gav tillstånd att halvera märken med valören 4 cents för portot på 2 cents. Åtgärden var i bruk från den 20 januari till den 23 maj 1903. I april anlände nya frimärken med valören 2 cents till Danska Västindien.

Frimärkena skulle halveras diagonalt vilket naturligtvis innebär att det kunde bli olika

varianter. Grundmärket fanns dessutom med två olika tandningar varför det finns många varianter att leta efter.

Det var uppenbarligen många filatelister och frimärkshandlare som såg stora möjligheter med denna provisoriska åtgärd för att lösa ett akut postalt problem. Det här visade lilla brevet är sänt från St. Thomas till St. Croix den 9 februari 1903. Det har med stor sannolikhet postats för att skapa ett filatelistiskt objekt.

Man finner ofta dessa halveringar på klipp. Det förekommer även avstämplingar kort efter den ovan angivna perioden, men man kan förmoda att detta hänger samman med samarbetsvilliga posttjänstemän.

Femstrip av valören 4 cents.

Lösenmärken

År 1902 var uppenbarligen ett viktigt årtal i Danska Västindiens posthistoria. Då ändrades inte bara portosatserna utan man introducerade även lösenmärken. Det blev en utgåva på fyra olika märken med valörer i cents. De skulle placeras på kuvertets baksida och de behövde inte stämplas vilket skulle kunna vara en förklaring till att de ofta förekommer utan gummering.

I FACIT Special Classic-katalogen beskrivs att varje ark bestod av 100 märken. Det finns fem typer av varje valör i vågräta strip som upprepas 20 gånger. För valörens 1,6 och 10 cents är skillnaderna obetydliga mellan de fem typerna. Samma förhållanden gäller dock inte valören 4 cents där man med blotta ögat lätt kan se hur de fem märkena skiljer sig åt. Enklast är att specialstudera utformningen av siffran 4.

År 1905 ändrades valutan till bit och francs varför det kom en ny serie lösenmärken i ett helt annorlunda utförande.

Rent generellt kan sägas att Danska Västindiens lösenmärken är mycket ovanliga på brev med katalogvärden från 5.000 kronor och uppåt. I FACIT Special Classic-katalogen meddelas också att många av de lösenbelagda brev som existerar från St. Jan är filatelistiskt framställda varför värdet sjunker betydligt.

Julmärken

År 1904 hade den danske postmästaren Einar Holbøll föreslagit att man skulle trycka speciella julmärken som skulle säljas till förmån för människor som led av tuberkulos. Detta var på den tiden en riktig folksjukdom och behoven var enorma.

Holbølls idé blev verklighet redan samma år och de första märkena började säljas lagom till att julkorten skulle skickas. Det blev en stor framgång och idén med julmärken spreds till många andra länder.

I Danska Västindien introducerades julmärken år 1907 och det blev årliga utgåvor fram till 1916. Några av dessa märken illustrerar denna artikel. Favoritmotiven var danska kungligheter. År 1908 avbildades drottning Charlotte Amalie som gett öarnas huvudstad dess namn.

På julmärket för 1909 hittar vi kryssaren Ingolf och på det sista märket med utgivningsår 1916 avbildas stjärnbilden Det södra korset. Om frimärksutgivningen kan tyckas vara motivmässigt ensidig så var motivvalet för julmärkena betydligt mer varierat.

Början till försäljning

Produktionen av socker nådde sin kulmen i början av 1800-talet för att sedan stadigt minska i omfattning och betydelse.

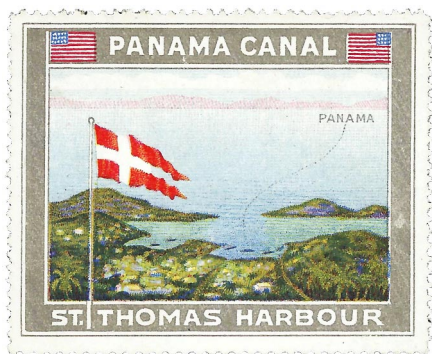
I Danmark började man diskutera frågan om det över huvud taget var någon idé att behålla kolonin som skulle kunna bli en ekonomisk belastning. Avskaffandet av slaveriet år 1848 medförde minskande lönsamhet för sockerplantagerna.

År 1864 förlorade Danmark stora landområden i kriget mot Preussen vilket också påverkade många människors inställning till Danska Västindiens fortsatta betydelse. Nu började man på allvar diskutera en försäljning av öarna till USA. Förhandlingarna hade nått långt och man hade kommit överens om ett pris på 6,5 miljoner dollar när en kombination av politisk oenighet i Washington och en svår jordbävning som drabbade öarna år 1867 ledde till att USA drog sig ur affären.

Danska Västindien drabbades ytterligare av att odling av sockerbetor introducerades i Danmark på 1870-talet. Kuba och andra områden i Centralamerika kunde dessutom producera socker till betydligt lägre kostnader än vad fallet var i den danska kolonin.

År 1902 anmälde USA åter sitt intresse men danska politiker hade nu för avsikt att på olika sätt utveckla ekonomin på öarna. Det var främst *De konservative* som motsatte sig en försäljning. De menade att administrationen av öarna var alldeles för slapp. Man kan här ana ett visst mått av rasism eftersom man ansåg att den svarta befolkningen behövde en stark hand som kunde leda dem till ett bättre liv.

År 1916 gick förhandlingarna mellan Danmark och USA raskt framåt. Amerikanska fruktade att Tyskland skulle vilja ta över öarna och detta var något man absolut ville förhindra.

Det var många i Danmark som motsatte sig en försäljning av Danska Västindien och det skrevs mycket om detta förslag i den danska pressen. Kampanjen mot försäljningen lät också framställa brevmärken med en vy över hamnen på St. Thomas samt en dansk flagga som svajar i vinden.

Folkomröstning

Diskussionerna om Danska Västindiens framtid utmynnade i en folkomröstning som genomfördes den 14 december 1916, men endast i Danmark. Detta var den första folkomröstningen av sitt slag i landet och dessutom fick nu danska kvinnor för första gången delta i en nationell omröstning. Det var dock endast personer som fyllt 29 år som fick delta.

Märkligt nog valde man att inte tillfråga befolkningen i kolonin om vad de ansåg i frågan.

Den lokale ledaren David Hamilton Jackson genomförde dock en inofficiell folkomröstning på de tre öarna och den gav som resultat en massiv majoritet för försäljning till USA (4.077 jaröster mot sju nejöster). Uppenbarligen ansåg befolkningen att banden till kolonialmakten Danmark inte var speciellt starka och dessutom trodde man nog att starkare band med USA skulle medföra förbättringar för befolkningen.

Även i Danmark resulterade folkomröstningen i ett ja till försäljning (283.670 jaröster mot 157.157 nejöster) men inte lika tydligt som det inofficiella resultatet i kolonin. Endast 40 procent av de röstberättigade hade deltagit. I och med att folkomröstningen nu var klar kunde den danska regeringen för-

handla fram villkoren för öarnas försäljning till USA.

Med början år 1915 hade det varit oroligt på de tre öarna. Arbetarna var missnöjda med löner, arbetstider och levnadsvillkoren rent allmänt. De lokala myndigheterna skyllde på David Hamilton Jackson som arbetade med att organisera plantagearbetarna. Det utbröt en strejk 1916 och guvernören vägrade att förhandla med de strejkande.

År 1916 sändes krigskeppet Valkyrian till Danska Västindien. Ombord fanns 230 soldater vars uppgift var att upprätthålla ordningen.

Försäljning av öarna

Försäljningen av Danska Västindien genomfördes och den 31 mars 1917 överlämnade Henri Konow, den siste danske guvernören, de tre öarna till USA. De danska medborgarna fick välja mellan att stanna kvar eller återvända till Danmark. Flertalet valde det senare alternativet.

Den 2 april 1917 avseglade Henri Konow med krigskeppet Valkyrian från det som nu var US Virgin Islands. Samma dag gick USA med i första världskriget.

Danska Västindien såldes till USA för 25 miljoner dollar vilket då motsvarade nästan 100 miljoner danska kronor. Detta var en enorm summa med tanke på att Danmark rapporteras ha haft en samlad statsbudget på 185 miljoner kronor år 1915. Förmodligen blev det mer än 250 år gamla äventyret Danska Västindien på det hela taget en mycket lönsam historia för Danmark. Den afro-karibiska befolkningens lidande har då inte medräknats.

Blandfrankeringar

I samband med övertagandet av den danska kolonin den 31 mars 1917 introducerades naturligtvis amerikanska frimärken på postkontoren. Både firmor och privatpersoner hade kvar frimärken från den danska kolonialtiden med valörer i bit och francs. De fortsatte att vara giltiga fram till den 30 september 1917. Under dessa månader kunde brevskrivare frankera sina brev med både frimärken från Danska Västindien och USA.

Lokalportot för brev var 10 bit eller 2 cents. Detta kunde lösas med två frimärken med valörerna 5 bit och 1 cent. Det här visade brevet är följaktligen överfrankerat.

Lokala filatelister passade på att skicka brev med olika frimärkskombinationer. De är oftast adresserade till Otto Kieldrup eller L. V. Nielsen. Det handlar om filatelistiska skapelser av obetydligt värde. Genuin kommersiell post med blandfrankeringar under den aktuella perioden är däremot mycket eftersökta och brukar uppnå höga priser på auktioner. Med tanke på att USA vid den här tiden hade gått med i världskriget var postmängden från US Virgin Islands mycket begränsad.

Stämpelmärken

Regeringar har alltid beskattat medborgarna på olika sätt. Dels genom direkta skatter på inkomster och kapital och dels indirekt genom skatter på ekonomiska transaktioner, fastigheter, olika legala dokument, med mera. I Danska Västindien användes sedan tidigt 1800-tal stämpelpapper i samband med kontrakt av olika slag. Stämpelavgiften ingick så att säga i dokumentet.

År 1907 introducerades speciella stämpelmärken med valörer från 5 bit till 100 francs. De var utseendemässigt mycket lika samtida danska stämpelmärken och trycktes på samma tryckeri i Danmark. De framställdes i ark om 25 märken med vattenmärke krona. Idag är dessa stämpelmärken betydligt vanligare ostämplade än stämplade.

År 1971 sålde Rigsarkivet i Köpenhamn restupplagan av valörerna 10 bit och 2 francs till frimärkshandeln och just dessa två valörer torde idag vara de mest förekommande i våra frimärksalbum.

Uppenbarligen var behovet stort för valörerna 10 och 50 bit varför det finns övertryck på andra valörer med just dessa valörer. Förmodligen berodde detta på problem med leveranser från Köpenhamn eftersom övertrycket 10 på 50 bit existerar.

Efter det amerikanska övertagandet av öarna den 31 mars 1917 fortsatte man att använda de danska stämpelmärkena. Först under 1918 kom nya stämpelmärken som markerade de nya förhållandena. Intressant nog är utformningen påfallande lik de tidigare danska utgåvorna med det nya landsnamnet US VIRGIN ISLANDS och med valörer i dollar och cents.

US Virgin Islands

När man i Danmark under år 2017 uppmärksammade att det då gått 100 år sedan Danska Västindien såldes till USA låg betoningen på att just visa på den ekonomiska bakgrunden till de dansk-norska koloniala äventyren. I de olika utställningar som genomfördes konstaterades att slaveriet inte på långa vägar är avskaffat i dagens danska samhälle. Även idag förekommer slavliknande människohandel i Danmark och många andra länder. På Arbejdermuseet i Köpenhamn berättades förra året om några av dessa människor som förts till Danmark för arbete under slavliknande villkor.

USA tog över Danska Västindien men man var inte villig att låta invånarna automatiskt bli fullvärdiga medborgare. Än idag saknar befolkningen på US Virgin Islands rösträtt i president- och kongressval. Språkligt sett var förändringen inget större problem eftersom engelska i stort sett hela tiden hade

varit det språk som användes i Danska Västindien.

Idag är befolkningen på öarna till runt 80 procent på olika sätt ättlingar till de slavar som fördes till öarna från Västafrika. Numera är det inte sockerrörsodling som ger sysselsättning för befolkningen utan en omfattande turistindustri. Det är de stora kryssningsfartygen med sina tusentals passagerare som ligger bakom öarnas välstånd.

Slutligen kan man reflektera över vad som hade hänt om Danska Västindien inte hade sålts år 1917. Efter många års slumrande tillvaro i det danska rikets utkanter hade förmodligen både Spies och Tjäreborg på 1970- och 80-talen sett möjligheter för massturism till de paradisiska öarna.

Nu blev det ju inte så och det är nog främst vi filatelister som kommer ihåg detta ”döda” frimärksland även om vi förmodligen sällan har funderat över kolonins smärtsamma historia utan huvudsakligen koncentrerat oss på frimärken med omvända rammar, studier av posthistoria och liknande specialiteter.

Här skall slutligen nämnas att Jungfruöarna drabbades mycket hårt av orkanerna Irma och Marias härjningar i Karibien i september 2017. Det som är paradisiskt kan lätt på några timmar förvandlas till ett helvete på jorden. Även under tiden som dansk koloni drabbades öarna vid flera tillfällen av förödande orkaner.

Danska Västindiens sista julmärke.

Litteratur

FACIT Special Classic.

Julmaerkekatalog (Köpenhamn 1975).

Lie Halberg, Rikke & Rex Coley, Bertha, Dansk Vestindien – fra dansk koloni til amerikansk territorium (Frederiksberg 2017).

Nationalencyklopedin, (Höganäs 1995).

Nelson, Paul (Redaktör).

Catalog of Scandinavian Revenue Stamps, (1983).

Ringström, Sigge & Tester, H. E,

The Private Ship Letter Stamps of the World, Part I The Caribbean (utgivningsår saknas).

Scott,

Specialized Catalogue of United States Stamps and Covers.

Stanley Gibbons,

Commonwealth & British Empire Stamps 1840-1970.